

ЛІТЕРАТУРА

1. Фізика 7–9 класи. Навчальна програма. Пояснювальна записка [Електронний ресурс]: Режим доступу: mon.gov.ua
2. Robert J. Beichner : An Introduction to Physics Education Research. In Charles R. Henderson and Kathleen A. Harper. Getting Started in PER. Reviews in PER 2, 2009
3. Redish E. F.: How should we think about how our students think?, Am. J. Phys., 82. 2014. – 537-551
4. [Електронний ресурс]: Science teaching for the 21st century – Режим доступу: http://www4.ncsu.edu/~jdgaffne/grad_symposium.pdf
5. Reinventing college physics for biologists: Explicating an epistemological curriculum/ [Redish E. F., Edward F. Hammer, David Hestenes]. – American Journal of Physics 77(7), 2009. – 629–642.
6. Publishing and refereeing papers in physics education research [Physics Education Research Conference] 951. 2007. – 3–6.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2016

УДК 378.937

М. О. Князян,

доктор педагогічних наук, професор

(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)

knyaz_m@mail.ru

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Анотація

У статті висвітлюється сутність поняття "готовність студентів до організації проектної діяльності старшокласників", його структура (мотиваційний, теоретичний, процесуальний, самооціночний компоненти). Схарактеризовано засоби підготовки майбутніх учителів до цієї діяльності.

Ключові слова: проектна діяльність, старшокласники, підготовка, готовність.

Summary

The essence of the concept of "students' readiness to the organization of senior pupils' project activities", its structure (motivational, theoretical, procedural, reflexive components) is considered in the article. The means of future teachers' preparation to this activity have been characterized.

Key words: project work, senior pupils, preparation, readiness.

Постановка проблеми. Одним з важливих завдань розвитку сучасної освіти в Україні є підготовка педагогічних кадрів, здатних до організації самостійної творчої діяльності учнів, одним з видів якої є проектна діяльність. Вирішення цього завдання сприяє формуванню в молоді критичного мислення, широких системних знань, умінь самостійно досліджувати явища й феномени навколишнього середовища. Підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів до організації проектної діяльності старшокласників дозволяє вирішити такі важливі проблеми, як розвиток методологічної та методичної культури в педагогів, їхньої здатності до перспективного мислення, вмінь самостійно розробляти та впроваджувати інноваційні засоби навчання.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення наукових джерел свідчить, що зазначена проблема розглядалася в таких ракурсах, як-от: теоретико-методологічні засади професійної підготовки творчого вчителя (В. Андрущенко, В. Гриньова, Н. Кічук, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Савченко), теоретичний базис організації проектної діяльності учнів та студентів (І. Глазкова, М. Князян, О. Попова), формування в них навчально-пізнавальної компетентності (Ж. Кожухар, Л. Лунгу, О. Хромченко). Поряд з цим, потребує більш глибокого дослідження виявлення потенціалу самостійної роботи, педагогічної практики в підготовці студентів до організації проектної діяльності учнів старших класів.

Мета статті – висвітлити засоби підготовки майбутніх учителів до організації проектної діяльності старшокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо [3; 4; 6; 7], проектна діяльність старшокласників передбачає самостійне вирішення певних проблем з отриманням конкретних результатів задля формування в учнів глибоких предметних знань, умінь планувати свою пошуково-творчу роботу, аналізувати, порівнювати, систематизувати, класифікувати, узагальнювати отриману інформацію, оформлювати та презентувати її іншим (наприклад, в аудиторний та позааудиторний (на засіданнях наукового гуртка, проблемної групи) час).

Підкреслимо, що підготовку майбутніх учителів до організації проектної діяльності старшокласників доцільно розуміти як систему засобів із формування відповідної готовності студентів, котра, в свою чергу, відображає інтерес до окресленої діяльності (мотиваційний компонент готовності), знання її основних характеристик, методів, вимог щодо її ефективного впровадження (теоретичний компонент), умінь визначити її тематику, програму, кількість учасників та їхні обов'язки, чітко формулювати учням мету, завдання, розробляти інструкції з оформлення очікуваного матеріального результату у вигляді, наприклад, доповіді, презентації, статті, фільму тощо (процесуальний компонент). Слід наголосити, що важливою є самооцінка студентами результативності організації ними проектної діяльності старшокласників, а це зумовлює необхідність виокремлення й самооціночного компонента готовності. Отже, структуру готовності майбутніх педагогів до організації проектної діяльності старшокласників доцільно представити такими компонентами, як мотиваційний, теоретичний, процесуальний, самооціночний.

Створити інтелектуально-пізнавальну мотивацію до вивчення проблем організації проектної діяльності старшокласників є можливим за умов упровадження самостійної роботи студентів, котра передбачає виконання ними творчих завдань, що спрямовані на поглиблене вивчення історичних аспектів та досвіду проведення окресленої діяльності в загальноосвітніх закладах у різних країнах світу. У ході викладання навчальної дисципліни "Основи педагогічної майстерності" студентам були запропоновані творчі завдання, котрі передбачали дослідження, аналіз, систематизацію матеріалу з його наступним викладенням у вигляді презентацій на семінарських заняттях. Майбутнім учителям пропонувалися творчі завдання за такими темами, як-от: "Проектна діяльність учнів та студентів у історичному ракурсі", "Вітчизняний досвід організації проектної діяльності в старших класах", "Зарубіжний досвід упровадження методу проектів у системі середньої освіти". Активізувати формування теоретичного та процесуального компонентів готовності студентів реалізовувати проектну діяльність старшокласників має сенс за допомогою дослідницьких завдань з вивчення індивідуального досвіду певного вчителя з організації цієї діяльності. Студент має не лише проаналізувати досвід конкретного вчителя, але й переосмислити його відповідно до власного розуміння значущості цієї діяльності та розробити певні рекомендації та поради для бакалаврів – майбутніх педагогів.

Як свідчить здійснене нами дослідження, процес підготовки студентів до організації проектної діяльності є більш результативним, якщо викладачем передбачається впровадження спецсемінару "Зміст та методи організації проектної діяльності старшокласників", метою якого є ознайомити студентів із засобами, насамперед:

- розробки етапів роботи із старшокласниками над проектом (етапи цілеутворення, інтеріоризації знань, конструювання проекту, рефлексії);
- проведення проектної діяльності, використання потенціалу її різних видів на уроках та в позааудиторний час задля активізації пізнавальної позиції учня;
- створення ситуацій ігрової співтворчості старшокласників протягом виконання проекту;

– оновлення змісту того навчального матеріалу, котрий пропонується для поглибленого вивчення, через розробку оригінальної тематики проектів (наприклад, яка б передбачала актуалізацію знань про ключові проблеми декількох навчальних дисциплін (“Іноземна мова”, “Всесвітня історія”, “Географія” тощо).

Такий підхід дозволяє не лише зацікавити студентів проектною діяльністю, а, отже, забезпечити розвиток мотиваційного компонента готовності, але й сформувані у них певну систему дослідницьких дій: виокремлення та формулювання проблеми, висування варіантів розгортання проектної діяльності учнів, її планування, визначення її мети, завдань, вибір методів дослідження явищ, розробка рекомендацій з вивчення певних наукових праць.

Забезпечити системний розвиток та актуалізацію зазначених компонентів вважається можливим шляхом використання такої організаційної форми професійної підготовки майбутніх учителів, як виробнича педагогічна практика, котра має місце на четвертому та п'ятому роках навчання в університеті [1-7]. Саме педагогічна практика виступає найважливішим засобом забезпечення цілісного уявлення студентів про своєрідність організації проектної діяльності учнів старших класів, вона дозволяє майбутнім учителям розробити відповідно до індивідуальних особливостей старшокласників певні проекти, реалізувати їх у безпосередньому навчально-виховному процесі. Окрім цього, співпраця з вчителями-практиками сприяє збагаченню студентами власного досвіду розробки проектів, розвитку в собі вмінь перспективного прогнозування ефективності проектної діяльності. Студенти мають можливість внести корективи до своїх програм організації цієї діяльності з урахуванням інтелектуального, фізичного, емоційно-вольового розвитку та сформованих знань учнів, їхніх інтересів, потреб, нахилів.

На початку педагогічної практики має сенс запропонувати студентам завдання, виконуючи які майбутні вчителі мають виокремити в матеріалі навчальної дисципліни ті аспекти, котрі репрезентують сучасні наукові проблеми та можуть бути використані для розробки індивідуальних і колективних проектів у старших класах. Від студентів вимагається розробити програму учнівських проектів так, аби надати діяльності старшокласників більшої логічності, системного характеру, можливості розподілити завдання для активізації командної роботи. Окрім цього, слід зорієнтувати зміст навчального матеріалу, котрий буде досліджуватися учнем у форматі проектної діяльності, на проблеми, що є особисто значущими для кожного старшокласника.

Як свідчить досвід [1-5; 7], ефективним є впровадження завдань на психологічну діагностику учня й класу, на базі якого майбутні вчителі проходять педагогічну практику, наприклад:

– “експрес-діагностика класу”, що дозволяє більш мобільно орієнтуватися в навчально-виховному просторі, яке створюється в умовах конкретного дитячого колективу;

– “поглиблена діагностика учня”, яка орієнтує студентів на вивчення вихідних ресурсів особистості старшокласника, його обдарувань, талантів, інтересів, з одного боку, та мотиваційно-функціональних обмежень (відсутність зацікавленості до навчання, відповідних здібностей; низький рівень навчальної успішності, що спричинює відмову від активної участі на уроках тощо) – з іншого боку;

– “аналіз навчальної взаємодії”, що передбачає дослідження характеру спілкування між учителем та учнями;

– “аналіз творчих здобутків учнівського колективу”, який спрямовує студентів на вивчення науково-творчого доробку педагогічного колективу школи, на базі якої здійснюється педагогічна практика; традицій, що склалися на теренах цієї школи, життєвого шляху її видатних випускників.

Окреслена серія завдань суттєво розширює психолого-педагогічні знання та вміння студентів, чим активізує теоретичний та процесуальний компоненти готовності майбутніх педагогів до організації проектної діяльності старшокласників.

Слід підкреслити, що діагностика охоплює також вивчення тих проектів, котрі пропонуються вчителем у конкретному класі на уроках з певної навчальної дисципліни або в позаурочний час. Ця діагностика здійснюється студентами за допомогою методів спостереження, бесіди, інтерв'ювання, анкетування вчителів-практиків.

Наголосимо, що студент протягом педагогічної практики має виконати творчі завдання з розробки засобів організації проектної діяльності, котрі на змістовому та процедурному рівнях забезпечували б синтез різнобічних знань, що отримуються з різних джерел у різноманітних видах пізнавальної діяльності учнів, розвиток їхнього творчого потенціалу, інтелектуальних ресурсів, позитивних мотивацій, збагачення внутрішнього світу, світогляду старшокласників.

Окрім цього, як нами наголошувалося в наукових працях [3], є актуальним орієнтувати студентів на утворення мікромоделей успішності учня, запрограмувати в тематиці та завданнях проектної діяльності можливість досягнення старшокласником високого результату.

Зазначимо, що перед упровадженням проектів, розроблених студентами, ми орієнтували майбутніх учителів на здійснення "експрес-прогнозу" їхньої очікуваної дидактичної та виховної потужності, що слугує запобіганню негативного ставлення до проектної діяльності з боку старшокласників.

Нижче наведемо приклади творчих завдань, котрі ми запропонували майбутнім учителям іноземних мов протягом їхньої педагогічної практики. Задля забезпечення високого рівня сформованості компонентів готовності студентів до організації проектної діяльності старшокласників майбутні вчителі мали розробити програми колективних проектів за різними темами та формами їх проведення, наприклад,

- підготовка дослідницької роботи для участі в конкурсі Малої академії наук за темою "Мотивація номінації французьких косметичних виробів";
- проведення старшокласниками бесіди з учнями 6-7 класів на тему "Сучасні музичні тенденції у Франції" з наступною організацією конкурсу презентацій;
- підготовка різними групами учнів старших класів доповідей за темою "Французькі казки у світовій літературі"; доповіді мають містити порівняльний аналіз змісту казок, їхнього впливу на сучасне мистецтво, виховання моральних цінностей у дітей; при цьому можна запропонувати кожній групі старшокласників обрати для аналізу групу казок, об'єднаних тематично;
- організація інтелектуальної вікторини "Що? Де? Коли?" в 8-9 класах за темою "Французька література епохи Середньовіччя, Відродження, Просвітництва";
- проведення з учнями 5-6 класів вікторини "Чи знаєте ви традиції французької кулінарії?".

Розробка студентами структури проекту та програми його розгортання здійснювалася на основі досконалого дослідження наукових праць з обраної проблеми та визначення змісту етапів організації проектної діяльності. Наступним кроком було колективне обговорення із старшокласниками змісту проекту, визначення його загальної мети, завдань, а також функцій кожного учня у його виконанні. Мала місце конкретизація завдань для кожного старшокласника в групі та відповідних цим завданням дій (етап цілеутворення). Студент з групою старшокласників визначав те, який матеріал має бути ними засвоєний, рекомендував літературу (етап інтеріоризації знань). Після засвоєння необхідної для реалізації проекту інформації старшокласники разом із студентом

визначали конкретне організаційне «насичення» проекту, а саме: розробляли питання до вікторин та конкурсів, критерії оцінювання якості доповідей, вимоги до проведення бесід із учнями середньої школи (етап конструювання проекту). Обговорювалося те, яким чином будуть представлені результати проектної діяльності, як оцінювати участь школярів у проєктах, розроблених старшокласниками, за допомогою яких методів проводити учнями старших класів самооцінку (етап рефлексії).

Студенти рекомендували в кожній групі старшокласників підготувати власне портфоліо, котре репрезентувало знахідки групи, її оригінальні ідеї. Аналіз результатів портфоліо різних груп дозволяє студенту здійснити порівняльну характеристику, прокоментувати досягнення як окремої групи в загальній роботі класу, так і кожного учня.

З метою формування самооцінчного компонента готовності майбутніх учителів до організації проектної діяльності старшокласників викладачами – керівниками педагогічної практики пропонується написати твір-роздум, у якому студенти мають проаналізувати набутий досвід проведення зазначеної діяльності, зробити самокритичні зауваження, накреслити перспективи саморозвитку як педагога – дослідника та організатора проєктів на базі старшої школи. Темати творів-роздумів були такі: «Мій професійно-педагогічний саморозвиток як організатора проектної діяльності старшокласників: набуті результати та перспективи розширення досвіду», «Динаміка мого професійного самотворення як організатора проектної діяльності старшокласників», «Роль педагогічної практики в пізнанні особливостей організації проектної діяльності старшокласників», «Моє індивідуальне зростання як вчителя – організатора проєктів», «Позитивні та негативні якості мого характеру: що допомагає та що заважає мені в організації проектної діяльності учнів старших класів», «Спілкування з учителями-практиками: який досвід організації проєктів я хотів би впроваджувати в моїй професійній діяльності».

Висновки. Отже, підготовка студентів до організації проектної діяльності старшокласників є системою засобів формування відповідної готовності майбутніх учителів. При цьому компонентами готовності є мотиваційний (відображає інтерес до змісту проектної діяльності учнів), теоретичний (віддзеркалює знання її основних характеристик, методів її проведення), процесуальний (відбиває вміння розробляти тематику, програму, інструкції проектної діяльності, визначати якісний та кількісний склад команд, проводити конструювання старшокласників тощо), самооцінний (передбачає здійснення студентами аналізу та оцінки результатів організації проектної діяльності із старшокласниками). Підготовка студентів до окресленої діяльності проводилася нами з використанням таких організаційних форм, як самостійна робота з навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності», спецсемінару «Зміст та методи організації проектної діяльності старшокласників», виробничої педагогічної практики.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Перспективними напрямками дослідження цієї проблеми є створення технології підготовки майбутніх учителів до організації проектної діяльності в початкових та середніх класах, розробка засобів активізації проектної діяльності студентів на етапі їхньої професійно-педагогічної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазкова І.Я. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів компетентності запобігання і подолання педагогічних бар'єрів у процесі професійної підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Глазкова Ірина Яківна. – Харків, 2013. – 406 с.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Гриньова Валентина Миколаївна. – Харків, 2000. – 416 с.
3. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Князян Маріянна Олексіївна. – Ізмаїл : 2007. – 445 с.
4. Кожухар Ж. В. Формування науково-пізнавальної компетентності майбутніх учителів інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кожухар Жанна Вікторівна. – Ізмаїл : 2014. – 213 с.

5. Неперервна професійна освіта : філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий / [за ред. В. Г. Кременя]. – К. : Наукова думка, 2003. – 853 с.
6. Попова О. В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в ХХ столітті : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / О. В. Попова. – Харків, 2001. – 39 с.
7. Хромченко О. В. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до організації навчально-дослідницької діяльності старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Хромченко Олена Василівна. – Одеса, 2014. – 230 с.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2016

УДК 373.5.16:811.161.2

В. А. Ницета,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Херсонський державний університет)
nvolodymyr@mail.ru

СУЧАСНА РИТОРИКА В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація

У статті здійснено теоретико-методологічне обґрунтування дослідження процесу запровадження риторичного компоненту в шкільній мовній освіті шляхом висвітлення концептуальних положень сучасної риторики в загальнофілософському (загальнонауковому) контексті. Розглянуто концептуальні положення сучасної риторики й доксології в контексті діалектики, епістемології, постпозитивізму, онтологічного релятивізму.

Ключові слова: сучасна риторика, філософія, лінгвістичний поворот, лінгвістична філософія, семіотика, риторична комунікація, доксологія.

Summary

In the article there have been done theoretical and methodological grounding of researching the process of introducing of rhetorical component in school language education by means of covering the conceptual positions of modern rhetoric in general philosophical context. The conceptual positions of modern rhetoric and doxology in the context of dialectics, epistemology, post positivism, ontological relativism have been considered.

Key words: modern theory, philosophy, linguistic turn, linguistic philosophy, semiotics, rhetoric communication, doxology.

Постановка проблеми. Культура спілкування, мовлення, мовленнєвої поведінки комунікантів викликає підвищений інтерес у представників наукових кіл, адже стан цієї культури свідчить про рівень духовної моралі суспільства. Саме тому питання морального виховання й комунікативного розвитку є центральними для педагогічної науки, адже мірилом освіченості є “живе слово, тобто елемент, що не роз’єднує, а об’єднує людей” (Ф. Зелінський). Риторика доцільно вважати важливим складником сучасного освітнього процесу, а мовно-риторичну освіту – філософією мовленнєвого спілкування та поведінки людей (Н. Голуб).

Педагогічне чи будь-яке інше дослідження неможливо грамотно здійснити без методологічного обґрунтування, і базисним джерелом методологічного забезпечення наукових пошуків є філософія й загальнонаукові (загальнофілософські) положення.

Аналіз досліджень і публікацій. Підґрунтям розвідки стали фундаментальні праці про підстави сучасної риторики (неориторики) (Р. Лахманн, Х. Перельман, М. Розенгрєн); твори зарубіжних науковців, у яких розкриті підстави розроблення нової риторичної теорії (У. Еко, Дж. Локк, Ч. Пірс, А. Річардс); теоретико-методологічні напрацювання в царині риторики (О. Лосєв, Ю. Лотмана, Ю. Роджественський, В. Тюпа, Г. Хазагєров); сучасні дослідження стосовно запровадження риторичної освіти (Н. Голуб, Є. Ключєв, Л. Кощєй, А. Михальська, Г. Сагач, О. Чувакін); аналітичні статті про